

Udazkeneko berria

«Euskara normalizatzen ari da, euskararen egoera soziolinguistikoa normalizatzen ari da»: hori da Eusko Jaurlaritzaren azken dekretuaren aurkezpenetik atera litekeen ondorioa. Ez da gure lerro hauetan ohikoa politika-kontuak aipatzea, are gutxiago balioestea. Kasu honetan interesgarria iruditu zaigu urriaren hasieran Eusko Jaurlaritzak aurkeztu duen dekretua (eta bere aurkezpenean egindako zenbait adierazpen) betaurreko soziolinguistikoak jantzita aztertzea.

Belaunaldi berriak euskara-agirien beharretik salbuesteko dekretuaz ari gara. Euskara salbuespen-egoeratik atera nahi du Jaurlaritzak: gaurko egoera ez da bere ustez normala eta, dekretu horren bidez, gauzak normalizatu egin nahi ditu, salbuespen-egoeratik irten eta egoera normal(ago) batera iritsiz. Ez gara aztertzen hasiko euskararen egoera soziolinguistikoa normalizatua den ala ez: luze joko luke horrek, alde batetik; bestetik, berriz, euskararen egoera normala dela frogatzen saiatzea oiloei hortzak bilatzen hastea bezala da. Egia da euskara indarberritzeko egin (eta egiten ari) den ahalegin zabalean ezin ukatuzko hobekuntzak ageri direla zenbait esparrutan. Lorpen horiek gutxiesteko (are ukatzeko) joera aski nabarmena izanik gure artean, hobekuntza-lorpen horiek hasieratik beretik argi aitortzea komeni da. Beste zenbait esparrutan, ordea, gauzak ez dira horrela: beste esparru horiek funtsezkoak dira, gainera, hizkuntza belaunez belaun transmitituko bada eta bizirik iraungo badu. Hizkuntza baten normaltasun-egoera beste esparru horrek markatzen du, lehenik eta behin. Bertako erabilera nasaiak adierazten du, ezerk baino lehen, hizkuntza hori osasuntsu

dagoela «bere etxean», eguneroko erabilera arruntean. Fun-
tsezko esparru horretan ez gara aurrera egiten ari, atzera
baizik.

Gatozen harira: euskaratik salbuesteko dekretu berriak,
jendaurrean esan denez, beren ikasketak euskaraz egin di-
tuzten ikasleak salbuetsi egingo ditu hizkuntzazko hainbat
ziurtagiri aurkeztetik, bai administrazio publikoan lanpostu
bat lortzeko garaian eta bai administraziotik kanpoko lan-
postu batzuetan (euskaltegietan, irakaskuntza pribatuan
etab.). Uste izatekoa da beren ikasketak (%50etik gora) eus-
karaz egin dituzten gehienei ez zaiela hemendik aurrera,
orain arte bezala, ziurtagiririk eskatuko. Berri hori aztergai
harturik, bi ariketa soziolinguistiko egingo ditugu gaurkoan:
Eusko Jaurlaritzak prentsurrekoan agertu duen diskurtsoa
analizatzen saiatuko gara, alde batetik; bestetik, berriz, dis-
kurtso horretan Euskal Herriko egoera soziolinguistikoaz
agertu diren iritziak analizatuko ditugu laburki.

Isabel Zelaa andreak argi agertu duen moduan, egia da,
hasteko, egoera soziolinguistiko ideal batean ez dela gauza
«normala» bertako herritarrei beren hizkuntzan ondo mol-
datzen direla bermatzen duen ziurtagiririk eskatzea: «Ez da
normala herrialde batek bere herritarrei beren hizkuntza
ofizialean inolako hizkuntza-ziurtapenik exijitzea lanpostu
batera, administrazio publikoan adibidez, sartzeko». Ez da
«normala», jakina, munduko 6.000 hizkuntza ingururen
normaltasun-patroitzat ingelesaren, frantsesaren, gaztela-
niaren eta, oro har, «bere etxean» *nagusi* diren hizkuntzen
egoera hartzen bada «norma»tzat. Munduko hizkuntza guz-
tien ehuneko bostera ez dira ordea hizkuntza *nagusi* horiek,
urrundik ere, iristen. Eta besteok? Ehuneko bostera iristen
ez diren kasu horiek zergatik dira gainerako hizkuntzon
(%95 baino gehiagoon) normaltasun-eredu bakar? Hortxe
dago gakoa: euskara ez da gaur egun, oro har, etxean *nagu-
si*. Portugesa bai Portugalen (eta Brasilen, Angolan eta Mo-
zambikenean), poloniera ere bai Polonian, berdin italiara Ita-
lian: gurea ez eta, gurea bezala, munduko hizkuntza gehie-

nak ere ez. Hori ahazten duen normaltasun-ereduak auzi-gaiaren muin-muina alde batera uzten du. Are gehiago: normaltasun ezak ez du, nahitaez, erabateko gaitzespen-kutsurik. Errealitate fisikoan bertan ez da izaten, oro har, erabateko normaltasunik: normaltasuna balorazio bat da berez, erreferente bat. Gutako bakoitza «beste» norbaiten aurrez aurre gara (edo ez gara) normal. Itsuen herrianitsuak dira normal. Begibakarra errege bada ere han, esaerak dioen moduan, begibakar hori ez da normala:itsuak dira han normal.

Hainbat herrialderen kasuan, haien egoera soziolinguistiko osasuntsua kontuan hartuta, egia da bertako herritarrei hizkuntza horretako ziurtagiririk eskatzea lekuz kanpo dagoela oro har. Hots, eskakizun hori ez dela situazio hartan beharrezko. Euskararen egoera bestelakoa da, ordea. Horregatik, egoera haietan normala ez den zenbait neurrik zentzu osoa du hemen. Hainbat eginbeharretarako hizkuntza-ageria eskatzea normala da hortaz, azken hogeita hamar urtean izan den bezala. Gero ere hala izan beharko du sarri, euskararen egoerak nabarmen hobera (edo zeharo okerrera) egiten ez duen artean.

Donostia ez da, bertako hizkuntzaren bizi-indarrari dago-kionez, Porto, Burgos edo Poitiers. Euskarak ez du hemen, urrundik ere, portugesak Porton, gaztelaniak Burgosen eta frantsesak Poitiersen duten osasun-egoera bera. Antzekoa ere ez. Horregatik, euskara indarberritzea baldin badugu xede, eskolak, hizkuntza-politikak eta hizkuntzazko ziurtagirien kudeaketak diferente izan beharra daukate han eta hemen. Etxetik portugesez dakien eta familian, kalean, lagunartean, lantokian eta hortik aurrerako jardun-guneetan portugesez diharduen gazteak aukera handiak ditu Porton, eskola amaitzean, portugesez lasai hitz egiten eta hainbatean idazten jakiteko. Han ere izango da zer hobetua, dudarik gabe, ikasle gazteen mintzamolde jaso eta idazkera landua indartzeari dagokionez bereziki. Hango ahuldadeak eta hemengo ezintasunak bi mundu dira, ordea. Bateko eta beste-ko egoera soziolinguistiko hain diferenteak kontuan hartu-

ta, Donostiako eskolak hainbateko (hor ere ez erabateko) ahalmena du bertako ikasleak gaztelaniaz alfabetatzeko: ikasle horiek euskara aldetik maila berera eramateko ahalmen txikiagoa du, ordea. Hala da orain eta hala izango da gero ere, euskara-erdaren eskolaz kanpoko desoreka hori den bezalakoa den artean. Desoreka horren konponketa eskolaren esku utzi nahi izatea etorkizunik gabeko jokaera da.

Beste lekuetan ere gauzak ez dira hain ximple, jakina. Aldeak eta aldeak daude han ere: ikaslearen jatorriak eta, bereziki, gurasoen maila sozialak (beren prestaera soziokulturalak eta jarduera profesionalak) alde handiak eragiten ditu ikasle batzuen eta besteen lorpen linguistikoen eta kognitiboen artean. Arazo handiak daude, adibidez, Paris inguruko *banlieue*etako ikasleak frantses estandarrean alfabetatzeko. Ahoz ere ez dute ikasle horiek, zenbaitetan, ondo egiten. Nola egiten ote da han langile egokiak, frantsesez «behar den bezala» dakitenak, kontratatuzko? Frantses-ziurtagiririk eskatzen al da Parisen? Normalean ez. Hizkuntza-gaitasuna ziurtatzeko modua askoz errazagoa, naturalagoa da han: administrazioan eta enpresa pribatuetan sartzeko, hautapen-prozesuan, hainbat ariketa egiten da hitzez eta idatziz; elkarrizketarik ere bai. Ariketa horietan guztietan frantses hizkuntza erabili behar izaten du hautagaiak. Prozesu osoan zehar enpirikoki neurtzen da bere frantseseko hizkuntza-gaitasuna eta, ondorioz, aski modu errazean, natural-natural, lanpostutik kanpora gelditzen da behar adinako hizkuntza-gaitasunik ez duena (edo aldaera estandarrekin ondo moldatzen ez dena).

Naturaltasuna, normaltasuna eta «beste lekuetan bezala» jardun nahia aldarrikatu direnez dekretua defendatzeko, zera ondoriozta genezake: euskaraz egingo dira laster, «beste leku guztietan» bezala, administrazioan sartzeko hautaprobak. Norbaitek ezetz esango du, agian: testuinguru soziolinguistikoak desberdinak direla han-hemen eta gehiegi eskatzea dela hori. Non dago, beraz, «leku guztietako» normaltasun-eredua?

Neurri «bereziak» aski egokiak izan litezke kasu batzuetan: egokiak eta are normalak, nahiz eta beste ingurumen batean desegokiak gertatu. «Euskara normaltzeko, herrialde normal batean bizi garela eta herri honek hezkuntza-sistema normal bat duela onartu behar dugu[la]» adierazi da dekretu berriaren aurkezpen-egunean. Euskal Herria aski herrialde normala da alde askotatik. Ezaugarri bereizleak ere baditu, ordea, berekin. Horietariko bat, ez bakarria baina bai nabarmena, euskara-erdaren arteko elebitasun sozial desorekatua da. Hizkuntza eta gizarte kontuez ari garelarik, ondo kontuan hartu behar da ezaugarri hori. Diferente izatea ez da mugarik gabeko desditxa. Begibakarria normal bizi liteke, besobakarria ere bai, bere «normaltasun» hori nekez izango bada ere begi-beso biak ondo dituen pertsonaren normaltasun bera. Egokitu egin beharko du begi/besobakarrak: autoa gidatzeko orduan ezin esango du «besteek ez dute aparteko neurririk hartu behar izaten autoa normal gidatzeko; normal bizi nahi dut nik ere eta, beraz, aparteko berme-neurririk gabe gidatuko dut autoa». Begia edo besoa galdu duenak ez du bere egoera onartu nahi izango, agian, baina alferrik da: errealitatea hor dago eta bere eragozpen-muga ukatuz ez du egoera hobetuko. Bere egoerara egokitzen (justu «besteak bezalakoa» ez izaten) ikasi beharko du lehenago edo beranduago, eta horren arabera jokutzen. Hizkuntza kontura itzuliz, hainbat lekutan beharrezkoa ez den jokatibidea ezinbestekoa da hemen, zenbait eginkizunetan: tartean, hitzez eta idatziz euskaraz moldatzen garen ala ez frogatzea.

Krisi ekonomikoa, diskurtso instrumentala

Aurkezpenean erabili den diskurtsoari dagokionez, interresgarria da ikustea krisi ekonomikoa eta diskurtso instrumental bat nola ari den gizartean zabaltzen. Azpaitiko erabili.com webgunean kaleratu den agirian ondorengo lerroak irakur litezke:

Gaur egun 37.000 pertsona ari dira euskara ikasten HABEko euskaltegietan. Haien artean, laurden bat baino gehiago 16tik 25 urtera bitarteko gazteak dira eta salbuesteari buruzko dekretuak onurak ekarri ahal dizkie, azterketara aurkeztu behar ez izateak dakarren dirua eta denbora aurreztearekin. Baina ez da diru kontua bakarrik. Ezin dugu onartu gazteek beren urte onenak ezertarako balio ez duten alferrikako tramiteetan murgilduta ematea.

Dekretuaren zergatia «normaltasuna» bultzatzea dela adierazi da hasieran, eta orain, horrezaz gainera, bere onuren artean ikasleek dirua eta denbora aurreztea dela esaten zaigu. Euskaltegietan irakasle gutxiago beharko da, jakina, ikasle gutxiago baldin badoa bertara. Krisi-garaian garrantzitsua da hori, administrazioarentzat. Jo dezagun aurrera, erdibidean gelditu gabe: euskararen aldeko hizkuntza-politikarik ez egiteak diru gehiago aurrezten lagunduko luke. Beraz? Badirudi momentuz koste sozial eta politiko handiegia suposatuko lukeela ideia hori azken burura eramateak.

Dekretuaren aurkezpen-egunean erabili den diskurtsoa ezaguna da garai honetan: ikuspegi ekonomizista gogotik zabaldu da *mass-media* askotan, eta «dirua aurrezte», «alferrikako gastuak murriztea» eta antzeko argudioak erabiltzea aski normal bihurtu da, neurri berri bat justifikatzeko. Mendealdeko gizarteak hainbatean onartzen eta normaltzat jotzen baditu ere argudio horiek, ez dira oraingoz noranahikoak: Amazoniako indigenen mundu-ikuskeran ez dute, seguruena, leku handirik.

Kritika eraikitzailea izan nahi dute lerrook. Beti uste izan dut fede onez jarduten dutela politikariek. Gizaki normal gehienok baino disonantzia kognitibo gehiago badute ere, haien ahaleginak onartu egin behar dira. Kaleko jende arruntak baino informazio gehiago izaten dute, gainera, maiz. Dekretu horren kasuan, dekretua ateratzeko eskaini diguten argudio-bideak ez dirudi arbuiaezina. Entzundakoaren argitan ez dirudi hemengo egoera soziolinguistikorako egokiena denik. Lerrook idazten dituenaren iritzi hutsa plazaratzen da hemen, ordea. Dekretua prestatu dutenek beren

motiboak izango dituzte, hemengo hizkuntza-egoera hobera eramateko egokia dela uste izateko. Egia da, gainera, Lehen eta Bigarren Hezkuntza euskaraz ikasi duten guztiei ez zaiela automatikoki EGA emango: gradazio bat egiten da dekretu-asmoan eta, horrela, ikasketa-mailaren arabera izango da salbuespen-maila ere. Oinarrizko ikuspegi bien aldea argi dago, halere. Behar lukeena eta izatez dena bereizten jakiteak ez liguke kalterik egingo. Ea horretarako, besteak beste, betaurreko soziolinguistikoak janzten ikasten dugun eta bidea irekitzen jarraitzen dugun...¶